

Belgelerle Adım Adım Eski Konya (5)

TEPEDE BULUNAN DİĞER BİNALAR

Mehmet Ali UZ
Mehmet DOĞAN

Kiliseler

Tespitlerimize göre İç Sur içerisinde günümüze kadar gelemeyen bazı kiliseler bulunmaktadır. Bunlardan birisi, eski Ordu Evi binasının (Ordu Kütüphanesi) yerinde bulunan Rum kilisesidir. Ordu Kütüphanesi daha önce yıkılan bu kilise arsası üzerine, iki parsel birleştirilerek inşa edilmiştir. Konyalı'nın bir yabancı yazardan yaptığı nakle göre de, Selçuklu Köşkü'nün sol tarafında, Kayseri mimarı tarz-ı kadiminde yapılmış mahrutî damlı bir küçük kilise vardır. Tepenin güney sath-ı mailinde biri birine bitişik birer Rum ve Ermeni kilisesi ile mezarlıkları bulunmaktadır. Yine İç Sur içerisinde, diğer bir kilise de Alâeddin Tepesi'nin tam karşı köşesindedir. Günümüzde bu kilise yeri Alâeddin Bulvarı'nın güneyinde kalmıştır. Kilisenin arka tarafı, yani Mimar Muzafer Caddesi'ne ulaşan kısım tamamen kabristandır. Kilise, bulvar açılması sırasında tamamen Alâeddin Bulvarı altında kalırken, kabristan üzerine binalar inşa edilmiştir.

Yine Konyalı'nın anlatımına göre, tepenin güneyindeki bu Rum ve Ermeni kiliseleri Eflâton Mescidi (Saat Kulesi) yıkılırken yıkılmış, hat-

ta bu kiliseler yıkılırken bir belediye görevlisi de hayatını kaybetmiştir.⁽¹³⁾

Alâeddin Tepesi, 19. yüzyılın sonlarına doğru süratle meskenlerden arındırılması sebebiyle 1926 yılında yapılan kadastro çalışmalarında tepede Orduevi, Halkevi, bir fırın

Eflâton Mescidi (Saat Kulesi).
Bizanslılar döneminde kilise olarak inşa edilmiştir. Kuzeyinde, Alaaddin Camii yapılmıştır. Kilise, zamanla "Mescid" haline getirilmiştir. Sultan Abdülaziz zamanında üzerine bir çalar saat yerleştirildiği için (1872) de "Saat Kulesi" diye de isimlendirilmiştir. 1921 yılında yıktırılmıştır.

ve tepenin kuzey batısında bir mesken dışında başka bina tespiti yapılamadığı görülmektedir. Resimlerde gözükken Elektrik fabrikası da, tepenin hemen kenarında yer almaktadır.

1313/1897 yılında Konya'ya gitmek için gelen ve Meram'da kardeşinin yanında iki ay kalan tarihçi Ahmet Tevhit Bey, arkadaşı Osman Ferit Sağlam'a gönderdiği mektuplarda o döneme ait çok kıymetli bilgiler verir. Mektupların birisinde ifade ettiği gibi Alâeddin Tepesi'nde köşk harabesi, Alâeddin Camii, Saat Kulesi ile biri birine muttasıl Ermeni ve Rum kiliselerinden başka tepede bina yoktur. Tepe, arsa-i haliyeden ibarettir. Demek ki tepede evler 1897 yılından önce yıktırılmıştır. 1897 yılında Rum Mektebi ile Tiyatro Tatbikat binası da henüz yapılmamıştır. Yine Ahmet Tevhit Bey'in anlattığına göre "...Tepenin etrafı vaktiyle surlar ve hendekle muhattır (çevrilidir). Sur harap olmuş ve hendek hayli dolmuştur... Biraz ileriye doğru gittim Kalenin bakiyesinden bir kapı yeri gördüm. Yıkıyorlardı. İsmi sordum, Zindankale, dediler"⁽¹⁴⁾

Alaaddin Camii ve Konya Köşkü'nün, yaklaşık yüzelli yıl önceki durumu. Cami, Konya'nın "Cuma Mescidi"dir. Sekiz det Selçuklu Sultanı'nın medfun bulunduğu türbe avludadır. (Koyunoğlu Ş.M.K.Md.)

Ahmet Tevhit Bey'in verdiği bu bilgiye göre, demek ki Zindankale 1897 yılı Temmuz-Ağustos aylarında yıktırılmaya başlanmıştır. Bu gerçekten önemli bir tespittir. Çok zaman neyin ne zaman yok edildiğini bile bilemiyoruz.

Halkevi ve Belediye Sineması Binaları

1950'li yıllarda ayakta olan bu binalar, Rumlardan intikal eden Rum Tatbikat Mektebi ile tatbikat binası olarak kullanılan tiyatro binalarıdır. 20.yüz yılı başlarında yapılan

HALKEVİ BİNASI

Rum Okulu olarak inşaa edildi, uzun süre Konya Halkevi binası olarak kullanıldı. (Fotoğraflarla Geçmişte Konya)

binalar eski Kilise Sokağı üzerinde, Orduevi binasının hemen güneyindedir. Sonradan Rum Mektebi Halkevi, Tiyatro binası da Belediye Sineması olarak kullanılmıştır.

Her iki bina da belediyenin mülkiyetindedir. Rum Tatbikat Mektebi, 1933 yılında, Cumhuriyet Fırkası Genel Merkezi'nin talebi üzerine, 500 lira bedelle Cumhuriyet Fırkasına verilmiş ve bu bina sonradan, Konya Halkevi kapanıncaya kadar Halkevi Binası olarak kullanılmış, daha sonra yıkılmıştır. Rum Tiyatro Binası ise 1960 yılında yanıncaya kadar, Belediye Sinema binası olarak kullanılmıştır.

Tepenin, tamamen binalardan arındırılıp çıplak hale getirildiği bir dönemde tepeye, bir Rum Mektebi ile bir tiyatro binasının yapılması dikkat çekicidir.

Orduevi Binası

İlk Orduevi Binası, 1927 yılında Maliye Hazinesine ait Kilise Sokağı üzerinde, eski bir kilise arsası üzerine, 5. Kolordu adına 9 oda, 1 salon, 2. koridor, 1 bodrum ve avluyu havi olarak Fahrettin Paşa tarafından Askeri Kütüphane olarak inşa edilmiştir. Bina, 9. ve 10. parseller birleştirilerek 11 parsel numarasıyla 25.5.1932 tarihinde hazine adına kaydedilmiştir. Daha sonra Kütüphane yıkılıncaya kadar bu bina, Or-

duevi binası olarak kullanılmıştır.

Kütüphane olarak yapılan bina, 1960 yılında Cemal Tural Paşa zamanında yıkılarak yerine bugünkü Ordu Evi inşa edilmiştir.

Alâeddin Keykubat Düğün Salonu

İlkin, 1954 yılında Belediye tarafından Alâeddin Gazinosu olarak inşa edilen bina, Sıtkı Bilgin'in belediye başkanlığı döneminde (1958-1960), Amerika'nın Kaliforniya eyaletinin Torrance şehri ile Konya'nın kardeş şehir olmasının hatırasına ismi, Torrance Gazinosu olarak değiştirildi. Bina, yapılan pek çok tadilatla günümüzde Alâeddin Keykubat Düğün Salonu olarak kullanılmaktadır.⁽¹⁵⁾

Tepenin doğu yamacında, Alâeddin Caddesi'nin tam karşısında Cumhuriyet döneminde yaptırılan bir de Şehitler Abidesi yer al-

TİYATRO SALONU

Alaaddin Tepesinin kuzey eteklerindedir. Rum Mektebinin tatbikat sahnesi olarak yapılmıştır. Daha sonra tiyatro haline getirildi. İçerisinde localar vardı. Yıkılıncaya kadar Belediye Sineması olarak kullanılmıştır. (Fotoğraflarla Geçmişte Konya)

maktadır.

Vaktiyle basına akseden yazılardan tepe üzerine yeni bina yapılması, mevcut binaların zamanla kaldırılması, tepenin ağaçlandırılıp ağaçlandırılmaması konularının çok tartışıldığı anlaşılmaktadır. Bundan yaklaşık bir asır kadar önce Mimar Kemalettin Bey yazdığı bir makalesinde, “Tepeyi bir bahçe haline ifrağ etmek veya ağaç dikmek meselesine gelince: Böyle bir saha-i tarihiyeyi çiçekler ve ağaçlarla park veya bahçe haline getirmek tarihe karşı hörmetsizlik ilan etmek demektir. Sair memleketlerde Kahire’de, İskenderiye’de, Atina ve Roma’daki asâr-ı bakiye, hali aslileriyle çıplak bir halde bırakılmışlardır. Çünkü böyle asar bizzat kıymetlidir. Onları çiçeklerle tezyin etmek, kendi kıymetlerini takdir etmemeye delâlet eder. Esasen bu gibi kıymettar yerler

Askeri Mahfel (Orduevi)nin bahçesi (SÜSAM)

bir tenezzüh yeri değil, tarih ilminin en çok istifade ettiği bir tettebbu yeri, en faydalı bir dershanedir.” der.

Kemalettin Bey son olarak, tepenin korunmasını ilme hürmet olduğu kadar, Türklüğe de fevkalade bir hizmet olarak görür. ⁽¹⁶⁾

Netice olarak, pek çok kadim medeniyeti bağrında barındıran tepeyi koruyamadığımız gibi, büyük boyutlarda tarihi dokuyu da tahrip ettik. Yetmiş-seksen yıl içerisinde tepeyi şekilden şekle soktuk. Yapılan ihanetlerle dünyada bir eşi daha bulunmayan Selçuklu Köşkü’nün yıkılmasını hızlandırdık. Bir tarafta tepeyi meskenlerden kurtarıırken, diğer tarafta onların yerine beton binalar diktik.

Mimar Muzaffer Bey’in de ifade ettiği gibi tepe, çıplak haliyle bir açık hava müzesi olarak kullanılabilirdi.

Bugün ilim adamlarımızın yaptığı açıklamalara göre, tepede bulunan, ağaçlar, mevcut tesisler ve beton binalar tepeye ve dolayısıyla da Alâeddin Camii’ne büyük zarar vermektedir.

13- Konyalı, s.1078.

14- Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, “Yetmiş Yıl Önce Konya” Belleten, C. XXXI, S. 122, ayırtışım, Ankara 1967, s. 204, 208

15- Konya Ansiklopedisi.

16- Mimar Kemalettin, “Bir Türk Akropolis”, Türk Yurdu mecmuası, 1327-1328/1911-1912, C.I, s. 330-333. bk. M. M. Koman, “Alâeddin Tepesi”, Konya, S.69, s.23-25, Temmuz 1944. Remzi Oğuz Arık, “Alâeddin Tepesi”, Konya, S. 49, s.15-18, II. Teşrin 1942.

TAM 50 YIL OLMUŞ O FIRÇAYI YİYELİ...

Prof. Dr.
Saim Sakaoglu

Bu yazıyı 17 Eylül 2009 Perşembe günü, Erdemli'nin Tömük beldesindeki tatil evimizde, yörenin en eski sitesindeki dairemizde yazıyorum. Yarın, biz Konyalıların pek kullanmadıkları bir terimle söylemek gerekirse, günlerden 'şerefe', öbür gün ise 'arefe', 20 Eylül'de ise 2009 yılının Ramazan Bayramı'nı idrak edeceğiz.

Birkaç yıldır, uzun yaz aylarını burada geçiriyorum. Gerçi arada bir Konya kokusu almak, Çaybaşı havasını teneffüs etmek için 'sıla-yı rahim' yapıyorum da bazen bu gaybubet (ortadan kaybolma) hâli dört ayı buluveriyor. Artık, yaz gelince yaylaya göçenler gibi biz de sahile iniyoruz.

Buradaki günlerim okuyup yazmakla geçiyor; bir de karın doymadığını bildiğim hâlde, sitenin yeşillikleri arasından, gemi geçmez, vapur geçmez Akdeniz'i seyrediyorum. Gerçi 'karın doymaz' dedimse de o, belki de sözün geliyordu, oysa gözlerim "güzelliklerle" öylesine doluyor...

Vakit öyleye çalıyor. Müezzin efendiler henüz ellerini kulaklarına götürmediler (mi yoksa kaseti kasetçalara mı koymadılar?). Daha vakit var. Mahalle camilerinin avluları birer ikişer dedelerle dolmaya başladı. Ben bu Akdeniz'in kuşluk ötesinde Konya'da dolaşıyorum.

Elimde bir kitap, sayfa sayısı

fazla değil... 48 sayfa. Ama sayfaların boyu kocaman... Dosya kâğıdı kadar. O kitabı okuyorum. Daha doğrusu daha önce okuduğum bu kitaptaki bir bölümü arıyorum. Bilirsiniz, böyle zamanlarda aradığınızı bulamazsınız da gözünüze başka bir yazı ilişiverir. Hatta siz o yazıya kapılıverir, aradığınız yazıyı bile unutuversiniz. Benim de başıma aynısı geldi; bu yazıyı bitirirken de olsa aradığım paragrafları size hatırlatacağım.

Kitabın adı, *Doğumunun 120. Yılına Armağan / Mehmet Muhlis Koner*, Konya 2006. Ayrıca dış kapakta adının altında (17 Mayıs 1881-21 Ekim 1957) yazılı... Hızlılayanlar mı?.. Merhumun kızı tarafından torunu Avukat M. Özgen Küçükkoner ile gazeteci dostumuz İhsan Kayseri.

Bu yazının amacı kitabı ve merhumu tanıtmak değil elbette... Hani gözümüze takılıveren 'öbür' yazı, yani 'aranılmayan' yazı var ya, işte ondan hareket ederek, yazımın başlığındaki 'firça yeme' olayını anlatmak... Hem de üzerinden tam 50 yıl geçmişken... Bir 50 yıl sonrasında bizi kim hatırlar, kim hatırlamaz; onun için yazıverelim. Amacımız başımıza gelen bir 'basın kazası'nı sizlere iletme.

Merhum Koner'le ilgili kitaptaki yazının başlığı, "Gazeteci-Yazar Olarak Mehmet Muhlis Koner" (s. 21-23). *Yeni Konya'nın* 5 Temmuz

1971 tarihli sayısından alınmış. Yazarı kayıtlı değil... Yazıdan çıkara-bildiğim kadarıyla kalem sahibi, ortaokul Türkçe hocamız Raşit Bey'in oğlu, merhum avukat Fakir Usman olmalı.

Yazıyı aynen alıyorum, bakalım bizden önce yenilen fırça nasılmış!

“Dr. Mehmet Önder ilk yazı hayatına nasıl başladığını Mehmet Muhlis Koner’le nasıl tanıştığı konusunda bizlere şu bilgiyi vermekte ve Mehmet Muhlis Koner’in genç gazetecileri nasıl teşvik ettiğini söyle dile getirmektedir.

Sene 1943. On beş yıl evvel... Şimdiki Vakıflar İşhanı’nın bulunduğu yerdeki köhne binanın üst katında *Ekokon* gazetesi idarehanesi vardı. Çiçeği burnunda bir liseli öğrenciydim. Günlerce özene bezen yazdığım makaleyi cebime yerleştirerek; gazete idarehanesinin taş merdivenlerinden heyecan içinde çıktım... Ya bu makaleyi beğenmezlerse... Bir kapının üzerinde iri siyah harflerle ‘Baş muharrir’ yazılıydı. Ellerim titriyordu, kapıyı vurdum ve kimsenin “gel” demesini beklemeden içeri girdim. Bir masanın başında zayıfça, ufak yüz-lü, kısa saçlı bir zat:

Ne istiyorsunuz? dedi

Cebimden makaleyi çıkarıp verdim. Gözlüğünü taktı, başını kaşdı, yüzünü avucunun içinde birkaç kere ovaladıktan sonra makaleye göz gezdirdi. Sonra bana:

Otur şuraya! diyerek bir sandalye gösterdi.

Sen mi yazdın bunu?

Evet efendim...

Talebe misin?

Evet efendim...

Bununla uğraşacağına dersine çalışsan olmaz mı?

.....

Hı..... güzel yazmışsın!

Sağol efendim....

Ertesi günü makale gazetesinin birinci sayfasında çıktı. Bununla kalmadı, başmuharrir Mehmet Muhlis Koner, makaleyi öven ve fikirlerimi destekleyen bir de başyazı yazdı. Merhum üstad M. Muhlis Koner’i böyle tanıdım.” (Küçük-koner - Kayseri 2006: 22).

İşte merhum ağabeyim Mehmet Önder’in yediği yumuşak fırça! Ya bizimki? Dikkat ederseniz, “benimki” demedim, “bizimki” dedim. Anlatayım.

Yıl 1958-1959 eğitim-öğretim yılının ilk ayları... O aylarda, sonra adı galiba “eğitsel kol” olan öğrencilerin yürüttüğü çalışmalarla ilgili faaliyetlerin ilk adımı atılır. Sınıf öğretmenleri, her kol için bir veya iki öğrenciyi, sınıfın oylamasıyla yapılan seçimin sonucunu “idare”ye bildirir. Daha sonra da, her koldan sorumlu bir öğretmen, bütün sınıflardan seçilen öğrencileri toplar, kol başkanını ve yardımcısını seçer.

Bir gün bir haber yazıldı kara-tahtaya (tahtalar o zaman kara idi de İngilizce dersinde de “black board” diye geçerdi.) “Kültür - Edebiyat Kolu toplantısı falan gün (bir çarşamba idi) filan sınıfta, dersten sonra (15.10’dan) toplanacak.”

Okulumuzda, kırkar öğrenciden oluşan iki fen şubesi var, edebiyat şubesi ise tek... Tek ama tam tamına 80 kişi. Gariban edebiyatçıları dolduruverdiler kocaman bir sınıfa... Onlardan ne olacak ki... Siz asıl fencilere bakınız, onları kırkar kişilik sınıflarda okutunuz. Kafamızda bu felsefe var. Üstelik sınıfımızda valimizin oğlu, vali yardımcılarımızdan birinin kızı, ağır

ceza reisimizin oğlu filan da var.

Neyse, biz gelelim ertesi sabaha... Sınıfımızın kol temsilcisinden bir haber bekliyoruz: “Kol başkanı ben oldum!” Ne gezer. 80’lik sınıftan başkan mı seçilir hiç. Meğer fencilerin seçim yatırımları (!) sonucu başkanlığı ve yardımcılığını fencilere kaptırmışız. Bizim sınıf şokta! “Nasıl olur?” filan türünden teselli soruları nasıl olsa sonucu değiştirmeyecek. Çaresi? Elbette arayacağız.

Merak etmediniz mi; “Başkan kim olmuş? Başkan yardımcısı kim?” Vallahi ikisini de biliyorum da hangisinin başkan, hangisinin yardımcısı olduğunu hatırlamıyorum... Adlarını sayıyorum: Halit Kurşun ve Kâmil Uğurlu. İki de şiir yazıyor... Bizim sınıf temsilcimiz de şiir yazıyordu üstelik. Kurşun’u hatırlamazsınız. Bir zamanlar Konya’nın seçkin ve saygın ailelerinden olan Kurşunculardan idi. Gelelim öbür arkadaşımıza... O, şimdi adı Mimar Sinan Devlet Güzel Sanatlar Üniversitesi (böyle miydi acaba?) olan Devlet Güzel Sanatlar Akademisinin mimarlık bölümünü bitirdi, Konya’mıza Uğurlu Villaları kazandırdı. Üniversitemizde Yrd. Doç. Dr. unvanını aldı, çevre ile ilgili bir merkezin başkanlığını yürüttü. Siyasete atıldı; Büyükşehir Belediye Başkan adayı, milletvekilliği aday adayı oldu. Şimdi ise 29 Mart 2009 seçimlerinde aday olduğu Karaman Belediye Başkanlığı makamında. Halit’in vefat ettiğini işittim, Allah rahmet eylesin. Kâmil kardeşime de görevinde başarılar diliyorum.

832 Halit ile 5-C’de iken aynı sırada oturuyorduk. Bir süre sonra, amcası ve yengesi Konya’da hâkimlik yapan, o dönemin Diyarbakır Valisi’nin oğlu Erol Ozanalp

sınıfımıza gelince bizim sıranın üçüncü öğrencisi olmuştu.

Sevgili Kâmil ile ise, şimdi yerine bir otelin yapıldığı, Beyazıt’taki, konak eskisi Konya Öğrenci Yurdu’nda birlikte, farklı ortamlarda kalmıştık. İşte bizim kültür-edebiyat kurulumuzun temsilcileri...

Yukarıda, “bizim sınıf şokta” ifadesini kullanmıştım. Şoku çabuk atlattık. Hemen bir kurul oluşturduk. Bizim sınıf bir dergi çıkarmalıydı. Evet, basbayağı bir dergi... Kol’un bir gazetede çıkaracağı “Liseden Demet” sayfasına karşı bir dergi... Hem de herkesin yazabileceği bir dergi. Halit’in de, Kâmil’in de...

İkisi de İstanbul Hukuk’u bitirip orada avukatlık yapan Yılmaz Gürkan ile Faruk K. Uzunlar, bir de Eskişehir’deki Akademiyi bitiren Bedir Yıldız ve tabii bendeniz.

Sermaye toplandı, emekler birleştirildi, çabalar sarfedildi. Başladık yazı toplamaya... Halk bilimi araştırmacısı ünlü yazar Cahit Öztelli hocamızdı. Feyzi Halıcı Konya’daydı. Ali Rıdvan Bülbül Öz Demokrat Konya’nın sorumlusu idi. Eski edebiyat öğretmenimiz şair Kemal Or Konya’daydı. Mehmet Önder ağabey, müze müdürü idi. Ne kadar ehl-i kalem veya eli kalem tutan varsa, çat kapı gidiyorduk. Hep aynı güzel duygularla karşılaşıyorduk. Hatta bazıları, “filandan yazı (veya şiir) istediniz mi?” diye bize yol gösteriyorlardı. Dediler ki,

“Filana da gidin; yaşlı başlıdır ama hâlâ yazıyor. Sizleri kırmaz.”

Bizde âdet, büyük sözü dinledik. Adresi aldık, günün uygun bir saatinde evlerine vardık. Telefon denilen nesne yaygın olmadığı için randevu almış mıydık, yoksa öyle-

sine mi gidivermiştik, hatırlamıyorum.

Odaya kabul buyrulduk; sebilhane bardakları gibi dizildik. Hâl hatırdan sonra sebebi ziyaretimizi anlattık. Böyleyken böyleydi, bir edebiyat-sanat dergisi çıkarmayı düşünüyorduk, uygun görürlerse ve de lütfederlerse kedilerinden de bir yazı, rica ne kelime, dilenmeye gelmiştik.

Sözcümüz kimdi hatırlamıyorum. Yaşlımız olduğu için Bedir miydi, Yılmaz mıydı, ben miydim, doğrusu hatırlamıyorum. Zaten tarihî fırçayı yedikten sonra hatırlayacak gücümüz mü kalmıştı ki!...

Demem Korkut olsa, “Yirinden örü turdu” derdi herhâlde. Bizim başımızın tacı efendimiz bir baktı, pir baktı. “Defolun bre nabekarlar!” dese bu kadar ağrımıza gitmezdi. Hatta hatta, evinde var olduğuna inandığım, tarihî bir hatıra diye sakladığı falakaya yatırırsaydı bu kadar canımız yanmazdı. Bu adam basbayağı bizim kültür-edebiyat kolunun başkanı olan hoca ve Kurşun-Uğurlu ikisini seçen öğrenciler gibi düşünüyordu.

Fırça cümleleri aynen olmasa bile mealen şöyle idi:

“Edebiyatmış, sanatmış; sizin neyinize gerek! Gidin, fenne çalışınız, fende yükseliniz. Fenne ihtiyacımız var bizim!...”

Daha bir sürü fırça, saç fırçası mı dersiniz, dış fırçası mı... Aklımıza gelen bütün fırçaları o gün dörde bölerek paylaştık.

.....

İşte benim 50 yıl önceki fırçam. İyi ki o fırçayı yemişiz, belki de fencilerin arasında kaybolup gidecektik. Bugün benim kitaplarım dünyanın en büyük kitaplığı olan Congress Library’de yerini almış. Kitaplarım ve yazılarım Japonya’dan ABD’ye kadar çeşitli dillerde okunuyor. Ve fırçayı yemeseydim ne olacaktı ki? Onun bunun kitaplarından aşırın sıradan birileri mi olacaktım acaba?

Bu fırçacı zat kim miydi? Ben de o kimdi diye arıyordum işte!

Acaba bizim de birilerine doping etkisi yapacak fırça atma zamanımız gelmedi mi dersiniz!

Aczimin Giryesi

Aşk eri...

Her kimin ki gönlü ateş doludur,
Elbette gittiği Mecnun yoludur.
Hedefi Leylâ da olsa Mevlâ da,
Aşk eri Allâh'ın seçkin kuludur.

Ahmet Sevgi

1901/1317 TARİHLİ MAARİF SALNAMESİNE GÖRE KONYA'DA EĞİTİM ÖĞRETİM -2-

Ahmet ÇELİK

celikahmet66@hotmail.com

Isparta (Hamidabad)'da 6 kütüphane mevcuttur:

1- Isparta Halil Hamid Paşa Kütüphanesi, 592 kitap, Çelebiler Mahallesi'nde Banisi: Halil Hamid Paşa, kuruluşu: 1197

2- Yalvaç Hacı Ali Rıza Efendi Kütüphanesi, 450 kitap, Cami bitişiğinde Banisi: Hacı Ali Efendi, kuruluşu: 1303

3- Karaağaç Cami-i Kebir Kütüphanesi, 230 kitap, Cami-i Kebir bitişiğinde, kuruluşu: 1293

4- Eğridir Şeyh Ali Ağa Kütüphanesi, 202 kitap, Ali Ağa Medresesinde, Banisi: Şeyh Ali Ağa

5- Mehmet Paşa Kütüphanesi, 123 kitap, Balad nahiyesinde Banisi: Mehmet Paşa

6- Uluborlu Lala Paşa Kütüphanesi, 1327 kitap, Banisi: Gargur Lala Paşa

Niğde'de 2 kütüphane mevcuttur:

1- Niğde, Sungur Bey Kütüphanesi, 300 kitap, Sungur Bey Camii'nde Banisi: Sungur Bey

2- Bor, Yazıcıoğlu Kütüphanesi 85, Mektebi iptidai bitişiğinde Banisi: Yazıcıoğlu Hacı Ali Ağa kuruluşu: 1310

Nevşehir'de 6 kütüphane vardır:

1- Nevşehir, İbrahim Paşa Kütüphanesi, 187 kitap, Bala Medresesinde Banisi: İbrahim Paşa kuruluşu: 1140

2- Nevşehir, Besim Ağa Kütüphanesi, 185 kitap Tahta Medresesinde Banisi: Besim Ağa kuruluşu: 1281

3- Ürgüp, Kaleli Hüseyin Hüsnü Efendi Kütüphanesi, 155 kitap, Defterdar Yahya Efendi Medresesinde, Banisi: Hüseyin Hüsnü Efendi, kuruluşu: 1293

4- Ürgüp, Muhasib-i Sani Tahsin Ağa Kütüphanesi, 315 kitap, Camii Kebir'de, Banisi: Tahsin Ağa, kuruluşu:

1272

5- Arabsun, Kurşunlu Kütüphanesi, 283 kitap Cami-i Cedid, Banisi: Mehmet Paşa kuruluşu: 1194

6-Arabsun, Orta Hisar Kütüphanesi, 120 kitap, karyede, Banisi: Hüseyin Bey, kuruluşu: 1306

Burdur'da 4 kütüphane mevcuttur:

1- Burdur Sadrı Sabık Derviş Mehmet Paşa Kütüphanesi, 4500 kitap, Şeyh Sinan Mahallesi'nde, Banisi: Mehmet Paşa kuruluşu: 1184

2- Burdur Küçük Şeyh Mustafa Kütüphanesi, 720 kitap, Hacı Ahmet Mahallesinde, Banisi: Şeyh Mustafa kuruluşu: 1237

3- Burdur Sadrazam Halil Hamid Paşa Kütüphanesi, 120 kitap, Çeşmeci Medresesinde Recep Mahallesi'nde, Banisi: Halil Hamid Paşa kuruluşu: 1184

4- Sadunzade Hacı İsmail Ağa Kütüphanesi, 3200 kitap, Divan Baba mahallesinde Banisi: Hacı İsmail Ağa, kuruluşu: 1233

MATBAALAR

Konya'da vilayet dairesinde 1284 tarihinde kurulan taş ve hurufat baskı yapabilen "Vilayet Matbaası" mevcuttur.

GAZETELER

Konya'da "Konya" adıyla Türkçe resmî bir gazete yayımlanmaktadır.

GAYRİMÜSLİM OKULLARI

Konya'da Merkez, Ilgın ve Bozkır'da olmak üzere 3 Rum okulunda 287'si erkek, 100'ü kız olmak üzere 387 öğrenci eğitim-öğretim görmektedir.

1- Konya Rum Mektebi, İbtidai-Rüşdi, Rum ihtiyar heyeti tarafından yönetilmekte olup 250 erkek 100 kız olmak üzere 350 öğrenci eğitim gör-

mektedir.

2- Ilgın Rum Mektebi, İbtidai, Rum İhtiyar heyeti tarafından yönetilmekte olup 16 erkek öğrenci eğitim görmektedir.

3- Bozkır Rum Mektebi, İbtidai, Sudyera Efendi okul müdürüdür. 21 erkek öğrenci eğitim görmektedir.

Karaman'da 1'i Ermeni, 1'i Rum olmak üzere 2 İbtidai-Rüşdi gayri Müslim okulunda 65'i erkek, 35'i kız olmak üzere 100 öğrenci eğitim görmektedir

1- Karaman Ermeni Mektebi, İbtidai-Rüşdi, Karabet Efendi okul müdürüdür. 50 erkek, 25 kız olmak üzere 75 öğrenci eğitim görmektedir.

2- Karaman Rum Mektebi İbtidai-Rüşdi, 15 erkek, 10 kız olmak üzere 25 öğrenci eğitim görmektedir.

Antalya'da 2'si ibtidai, 2'si İbtidai-rüşdi 4 Rum okulunda 505'i erkek, 431'i kız olmak üzere 936 öğrenci eğitim görmektedir

1- Rum Mektebi, ibtidai, yalnızca erkek öğrencilere mahsus olup 55 öğrenci okumaktadır

2- Rum Mektebi, Rüşdi, yalnızca erkek öğrencilere mahsus olup 350 öğrenci okumaktadır

3- Rum Mektebi, Rüşdi-ibtidai, İnas kızlara mahsustur fakat erkek öğrenciler de eğitim öğretim görmektedir. Okulda 100 erkek 350 kız öğrenci olmak üzere 450 öğrenci okumaktadır

4- Alanya Rum Mektebi, ibtidai, 81 kız öğrenci okumaktadır.

Niğde'de 2'si İbtidai-Rüşdi, 8'i İbtidai 10 gayri Müslim okulunda 382'si erkek, 169 kız olmak üzere 552 öğrenci eğitim görmektedir.

1- Niğde Rum Mektebi İbtidai-Rüşdi, Baba Girigoryus okul müdürüdür. Okulda 100 erkek, 97 kız öğrenci okumaktadır

2- Niğde Tahtalı Protestan Mektebi, İbtidai-Rüşdi, Manuk Parshiyen Efendi adına ruhsat alınmıştır. Okulda 30 erkek 20 kız öğrenci okumaktadır

3- Niğde Ermeni Mektebi, İbtidai, Okulda 75 erkek öğrenci okumaktadır

4- Bor Rum Kilisesi Mektebi, İbtidai, Okulda 10 erkek, 15 öğrenci okumaktadır

5- Bor İbni Sera Ermeni Mektebi,

İbtidai, Okulda 22 erkek, 8 kız öğrenci okumaktadır

6- Bor Vusta Ermeni mektebi, İbtidai, Okulda 50 erkek 10 kız öğrenci okumaktadır

7- Hamidiye Aşağı Mahalle Rum Mektebi, İbtidai, Okulda 12 erkek öğrenci okumaktadır

8- Hamidiye Yukarı Mahalle Rum Mektebi, İbtidai, Okulda 25 erkek 7 kız öğrenci okumaktadır

9- Hamidiye Rum Mektebi, İbtidai, Okulda 18 erkek 2 kız öğrenci okumaktadır

10- Hamidiye Rum Mektebi, İbtidai, Okulda 41 erkek 10 kız öğrenci okumaktadır

Nevşehir'de 8'i rüşdi, 9'u ibtidai, 17 gayrimüslim okulunda 1299'u erkek, 957'si kız olmak üzere 2223 öğrenci eğitim görmektedir. Bu Bölgede Rum Patrikhanesine bağlı 12 okul mevcuttur.

1- Nevşehir Orta Mahalle Rum Mektebi Rüşdi, Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 97 erkek öğrenci okumaktadır

2- Nevşehir Orta Mahalle Rum Mektebi Rüşdi, Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 250 erkek öğrenci okumaktadır

3- Nevşehir Orta Mahalle Rum Mektebi, ibtidai, Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 240 erkek öğrenci okumaktadır

4- Nevşehir Orta Mahalle Rum Mektebi, Rüşdi-inas, Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 280 kız öğrenci okumaktadır

5- Nevşehir Orta Mahalle Rum Mektebi, İbtidai-inas, Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 275 kız öğrenci okumaktadır

6- Nevşehir Ateki karyesi Rum Mektebi, İbtidai-inas, Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 25 erkek 25 kız öğrenci okumaktadır

7- Nevşehir Mile köyü Rum Mektebi, Rüşdi, Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 99 erkek öğrenci okumaktadır

8- Nevşehir Mile köyü Rum Mektebi, İbtidai, Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 75 erkek 144 kız öğrenci okumaktadır

9- Nevşehir Civar Zile Rum Mektebi, İbtidai, okulda 96 erkek 34 kız öğrenci okumaktadır

10- Nevşehir Develi Rum Mektebi İbtidai okulda 63 erkek 24 kız öğrenci okumaktadır

11- Nevşehir Ermeni Mahallesi Mektebi İbtidai Okulda 65 erkek öğrenci okumaktadır

12- Nevşehir Protestan Mektebi rüşdi okulda 25 erkek 20 kız öğrenci okumaktadır

13- Arabsun Kasaba Rum Mektebi İbtidai Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 50 erkek öğrenci okumaktadır

14- Arabsun Kasaba Rum Mektebi rüşdi Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 80 erkek 5 kız öğrenci okumaktadır

15- Arabsun Seneson Rum Mektebi İbtidai Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 100 erkek öğrenci okumaktadır

16- Arabsun Seneson Rum Mektebi rüşdi Rum Patrikhanesine bağlı olan okulda 100 erkek 150 kız öğrenci okumaktadır

17- Ürgüp Kaptanoğlu Rum Mektebi. rüşdi öğrenci sayısı belirtilmemiştir.

Isparta (Hamidabad)'da 5'i ibtidai, 2'si rüşdi 7 gayrimüslim okulunda 984'ü erkek, 230'u kız olmak üzere toplam 1214 öğrenci eğitim öğretim görmektedir. Hamidabad'da 6 okul Rum Metropolitliğine bağlıdır.

1- Hamidabad Ermeni Mektebi, İbtidai Okulda 60 erkek öğrenci okumaktadır

2- Hamidabad Kemer Mahallesi Rum Mektebi, Rüşdi Rum Metropolitliğine bağlı olan okulda 230 kız öğrenci okumaktadır

3- Hamidabad Kemer Mahallesi Rum Mektebi İbtidai Rum Metropolitliğine bağlı olan okulda 345 erkek öğrenci okumaktadır

4- Hamidabad Temel Rum Mektebi İbtidai Rum Metropolitliğine bağlı olan okulda 360 erkek öğrenci okumaktadır

5- Hamidabad Temel Rum Mektebi İbtidai Rum Metropolitliğine bağlı olan okulda 55 erkek öğrenci okumaktadır

6- Hamidabad Emre Rum Mektebi İbtidai Rum Metropolitliğine bağlı olan okulda 55 erkek öğrenci okumaktadır

7- Uluborlu Rum Mektebi Rüşdi, Rum Metropolitliğine bağlı olan okulda 109 erkek öğrenci okumaktadır

1317 salnamesine göre Konya vilayetinde Rum, Ermeni ve Protestanlardan oluşan gayrimüslimlerin okul sayısı 43 tür. İbtidaide okuyan öğrenci sayısı 2.595, rüşdide okuyan öğrenci sayısı 1.795, İbtidai-Rüşdide okuyan öğrenci sayısı ise 1.157'dir. Tüm gayrimüslim okullarında okuyan öğrenci toplamı ise 5.547'dir.

İllere göre gayrimüslim okullar Nevşehir: 17, Isparta; 7, Niğde: 10, Antalya: 4. Konya: 3 ve Karaman: 1'dir.

İllere göre gayrimüslim öğrenci sayısı: Nevşehir: 2.233, Isparta; 1.214, Antalya: 936. Niğde: 552, Konya: 387 ve Karaman: 100'dür.

Rumların Okul türlerine göre 22 ibtidai, 10 Rüşdi ve 3 de İbtidai-rüştü olmak üzere 35 okulları mevcuttur. Rum öğrenci sayısı toplam 5.057'dir. Bunun 3279'u erkek 1778'i kızdır. İbtidaide 1729 Erkek, 556 kız; Rüştiyede 1.085, Kız 665; İbtidai-Rüşdide, 465 Erkek, Kız 557 öğrenci öğrenim görmektedir.

Ermenilerin Okul türlerine göre ibtidai 5, İbtidai-Rüşdi 1 olmak üzere 6 okulları mevcuttur. Ermeni okulları öğrenci sayısı 385'dir. bunun 342'si erkek 43'ü kızdır. İbtidaide 292 Erkek, 18 kız; İbtidai-Rüşdide, 50 Erkek, 25 Kız öğrenci öğrenim görmektedir.

Protestanların Okul türlerine göre Rüşdi 1, İbtidai-Rüşdi 1 olmak üzere 2 okulları vardır. Protestan okulları öğrenci sayısı toplam 105'dir. Bunun 55'i erkek, 50'si kızdır. Rüştiyede 25 erkek, 20 kız; İbtidai-Rüşdi 30 erkek 30 kız öğrenci öğrenim görmektedir.

Kaynaklar:

Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umu-miye, İstanbul, 1317

Tanzimattan Cumhuriyete Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri, (hazırlayan Mehmet Ö. Alkan), Ankara, 2000

AKİF'İN KARAKTER VE SECIYESİNDEN KESİTLER

Bazı nadir şahsiyetler vardır, hayatının her karesini dü-rüstçe yaşamıştır. Pişmanlıkla anılacak bir ömür bırakmamıştır ge-ride...Hesabını veremeyeceği bir davranış yer almamıştır ömür defte-rinde...Alnı ak, başı diktir. İşte Akif ilkeli, ayna kadar şeffaf hayatıyla ru-hunu hayatına yansıtmış bir kişilik abidesi olarak dikilir karşımızda... Karakterinden birkaç kesit sunarak Akif'in aziz ruhundaki nefhalardan ruhumuza damıtmaya çalışalım...

Özü sözü Bir Akif

Sözü fiiliyatına uyan, özü sözü bir insanların altın mesabesinde ol-duğu devrimizde Akif, örnek alın-maya değer bir şahsiyettir. Onun öne çıkan en önemli kişilik özellikle-rinden biri, rıyayı sinesinde bir an bile barındırmamış, prensiplerini hareket tarzına birebir yansıtmış ol-masıdır. Akif inanarak yazdı, inan-madığını yazmadı. Akif düşünceleri-ni birebir yaşayış haline getirebilen sayılı değerlerimizdendir.

Gayret Abidesi Akif

Akif çalışmanın, azmin, gayretin öbür adı idi. "Hareket, eylem Akif'te dinin yarısı gibi birşeydi. Akif dur-mak dinlenmek bilmeyen bir hare- ket adamıdır.

Ahmet Kabaklı, Akif'in bu yö-nünü çok güzel dillendirir: Niceleri-nin ideali olan durmak ve oturmak Akif için ölüm olan bir hayat tarzı-ydı. Fıkra meşhurdur ya:

-Karıncaya, nereye gidiyorsun? demişler

-Hicaz'a demiş

-Hiç bu bacaklarla Mekke'ye va-rılır mı? diye alay etmişler, karınca da:

-Hiç olmazsa yolunda ölürüm demiş. İşte Akif, hayat felsefesinde boş durmak olmayan bir ideal ada-mıdır.

Şahsiyetli Akif

Akif, hayatında şahsiyetinden hiçbir zaman ödün vermedi. Kuvvet karşısında hiçbir zaman eğilmedi. Döneklik, kabalık ve çalıcılığa ta-hammülü olmadı. Akif'le konuşan insan nev'i şahsına münhasır yapısı sebebiyle apayrı biriyle konuştuğu-nu hisseder, şahsiyeti münasebetiyle bir farklılık algıladı. Akif ne politi-kada ne de edebiyatta hiçbir ekolün insanı olmadı. Akif paraya, mevkiye gönül vermedi. Hak gördüğü yolda tek de kalsa dönmedi. Hayatı bo-yunca dik yaşadı.

O şöyle der: "Müslümanlık in-sanlara hakiki insanlığı öğreten, esa-ret zincirlerinin hepsini kıran, Allah'tan başka bir varlığa baş eğdir-meyen, Allah'tan başkasına el açma-yan, hülasa en asil, en şerefli insanlık mefkuresini yaşatan bir dindir." Akif'in İslam'a bakışı bu çerçevede idi.

M. Akif'e göre temeline şahsiyet oturtulmadan yaşanan bir din, din değildir.

“Bana Dokunmayan Bin Yaşasın” Demeyen Akif

Akif’in gerçekten kızdığı bir zümre vardı ki, bunlar: “bana dokunmayan bin yaşasın” zihniyetine sahip, Hakk’a hiç aldırış etmeyen dolayısıyla zulme ortak olan kimse-lerdir. Onun öfkesinde hiçbir zaman şahsi kin veya menfaat hırsı olmadı. Dinsiz bir insanı dahi hoş görür, la-kin kimsenin hakkını ezdirmezdi. Akif sorumluluk duygusu çok geli-miş bir şahsiyetti. Ona göre insan etrafındaki adaletsizliklere göz yu-marak yaşayamazdı. Akif’e göre her birey, kendine zararı olmayan fena-lıklara da bir toplum bilinciyle yak-laşmadıkça insanlık yükselemezdi.

Onun **iyilik mefhumunu algı-layış biçimi bizde olduğu gibi biz-de olduğu gibi menfi manasıyla değildir.** Bir insan yapmadığı kötü-lüklerle değil, yaptığı iyiliklerle iyi insan olma sıfatını kazanır. Akif’e göre iyilik yapmayanların günahı kötülüğün yaygınlık kazanmasıdır.

Hareket Adamı Akif

Akif bir ölüm kalım döneminde halkın manevi değerlerini ayakta tu-tarak, yurt sathında bir hareket ve heyecanın temsilcisi olmuştur. Ah-met Kabaklı bu yönden Akif’i Hind kurtuluşunun Gandhi’sine benzetir. “Dürüstlüğü, yalan söylemezliği, gö-zünü budaktan esirgemez mücahitli-ği ve halk kitleleri üzerindeki tesiri bakımlarından Gandhi’yi hatırlat-maktadır.

Dosdoğru Akif

Kimilerinin aksilik diye nitelen-dirdiği sağlam ahlakı hiçbir zaman eğrilğe mağlup olmadı. Menfaatini hiçbir zaman doğrulara tercih etme-yen Akif, Cemal Kuntay’ın dediği gibi “doğruyu tenzilatsız ve yüzde-yüz” söylerdi. O hayatı boyunca ada-letin ve Hakk’ın söyleyen dili yazan kalemi olmak için çabaladı. Biraz

boyun eğip sussaydı belki daha rahat bir yaşayışı olacaktı. Ancak o, dim-dik alniyla doğrunun yılmaz temsil-cisi oldu. Bir arkadaşı Akif’e çıkışı-yordu:

-Her cereyanın önünde bir hayır edatı gibi dikiliyorsun. Bütün haya-tın selamun aleykum kör kadı..

-Gördüğümü söylemeyeyim m?

-Tabiki söyleme..Kadının sol gözü körse sağ tarafın abak ve sağ gözünü gör.

-Ya iki gözü de körse?

-O zaman da önüne bak

Evet Akif, doğru değil dosdoğru

idi. Ancak Onun eğitimci metodu her zaman hakikatin en sertini bile vicdanlara hitab ederek söylemesini gerektiriyordu. O kişileri eleştirmeyen olayları tartardı, meseleleri eleştirirdi.

Yalan nedir bilmezdi. Her sözü doğru idi. Hiç kimse müddet-i ömründe Onun bir kere olsun yalan söylediğini görmemiştir.

Ayrıca Akif söze çok büyük ehemmiyet verirdi. Verdiği sözü kesinlikle yerine getirirdi. Meğer ki ölüm yahud ona yakın bir mani zühur ede. Akif'in sözünde durmak için karda saatlerce yol yürüyüp donmaya yakın bir hal aldığını bilmeyen yoktur. O verdiği sözü bir namus borcu bilirdi. Sözünü yerine getirmeyenlere iyi nazarla bakmazdı.

Tabii ve İstikrarlı Akif

Bir arkadaşı ilk tanıştığımda "Ona inanmadım" diyor. "Çünkü bir insanın bu kadar temiz ve doğru olabildiğini imkansız görüyordum.

Karşımdakinin sonunda melek rolü oynamaktan yorulacağını ve işte o zaman Onun da bizim gibi olan gerçek yüzünü göreceğimi biliyordum. Fakat otuzbeş senelik arkadaşlığımızda Onun değiştiğini görmedim. Çünkü Onun hali rol icabı değildi. O gerçek kendini yaşamaktaydı."

Akif'in hayatında zikzaklar, çelişkiler bulmak mümkün değildir. O devirlere göre değişmez, değişmektenense değiştirmeyi yeğlerdi. Akif olduğu gibi görünür, görüldüğü gibi olurdu.

Günlük yaşayışında şatafatlı bir hayattan ziyade sade bir düzeni seven Akif, yalnızlığı seven bir yapıda olmasına ramen eylemleriyle ortaya koyduklarıyla bir meydan adamı vasfını kazanmıştır.

Hiçbir zaman yolsuzluktan, gerilikten yana olmayan Akif, mutaassıp değildi. Formalitelere önem vermezdi. İnsanlık için didinen herkese fark gözetmeden değer verirdi. Kendi görüşlerine zıt bile olsa insanları saygıyla dinlerdi.

Hazır cevaplılıkta üstüne olmayan Akif yaptığı işi tam yapardı. Öğreneceklerini sonuna kadar öğrenmeden asla bırakmazdı.

Uzaktan çok sert manzarasına rağmen derin bir nezaket sahibi olan Akif dostlarına karşı çok tahammülkar idi. Vefa en belirgin özelliği idi. Çok cömertti. Kuruşuna kadar etrafına dağıtırdı.

Günlük hayatında gayet mütevazi ve merhametli olan Akif davası söz konusu olunca isyan heykeli kesilirdi. Kimseye şahsi menfaatlerinden dolayı düşmanlık etmedi. Başkasının uğradığı haksızlığı kendininkinden daha çok önemserdi.

Hattab oğlu Ömer'in müridi olan Akif, eserleriyle hayatını birleştiren **bir büyük eğitim adamı idi.**

M. Ferit (Uğur)'ten Bir Konferans: 4

Kable'l-İslâm Türk Hars ve Medeniyetine Dair

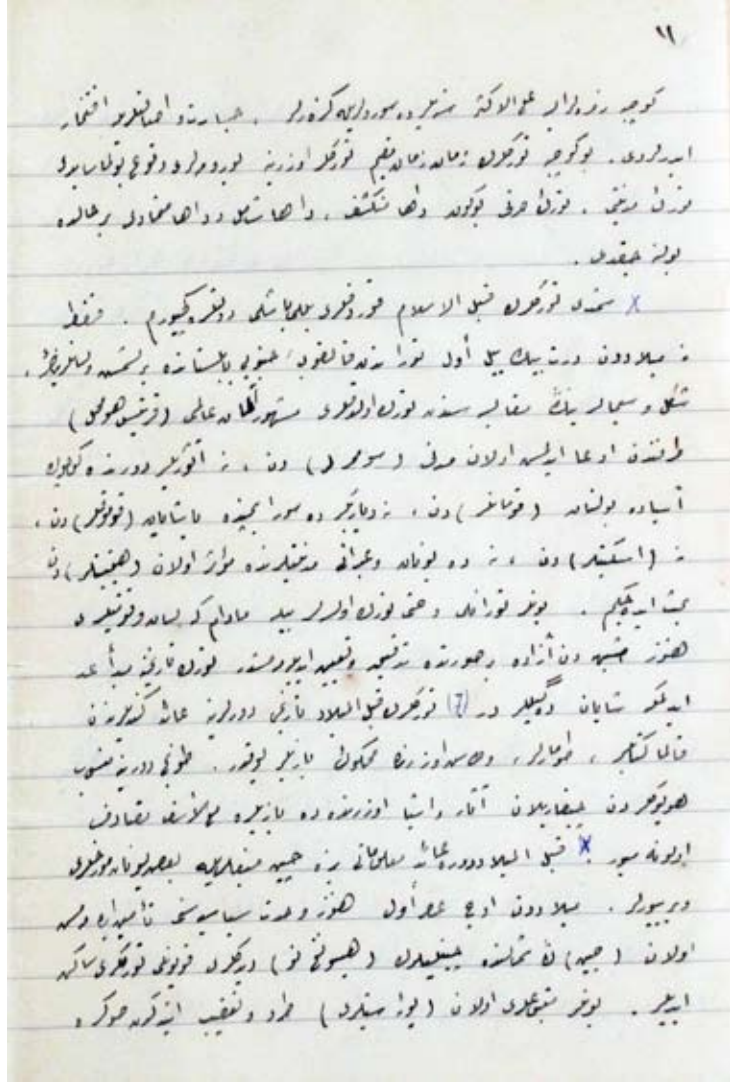

A. Nüshet TURGUT

(sayfa 11)

Göçebe zümreler ise alekser steplerde sürüleriyle gezerler, cesaret ve asaletleriyle iftihar ederlerdi. Bu göçebe Türklerin zaman zaman mukim Türkler üzerine yürümleri vuku bulmasaydı Türk medeniyeti, Türk harsı bugün daha münkeşif, daha şamil ve daha mütemadi bir hâlde bulunacaktı.

Şimdi Türklerin kable'l-İslâm kurdukları belli başlı devletlere geçiyor. Fakat ne Milattan dört bin yıl evvel Turan'dan kalkıp cenubi Babilistan'da yerleşmiş ve lisanlarının, şekil ve simalarının mukayesesinden Türk oldukları meşhur Alman âlimi (Kurtis Homahl) tarafından iddia edilmiş olan medeni (Sümerler) den, ne Asurîler devrinde Küçük Asya'da bulunan (Kumanlar) dan, ne Diyarbakır'da sur içinde yaşayan (Kumuklar) dan, ne (İskitler) den, ne de Yunan ve İbrani medeniyetlerinde müessir olan (Hititler) den bahsedeceğim. Bunlar Turanlı ve hatta Türk olsalar bile mademki lisan ve kavmiyetleri henüz şüpheden azade bir surette tetkik ve tayin edilememiştir. Türk tarihine mebde addedilmeğe şayan değillerdir. Türklerin kablelmitat tarihî devirlerine ait kendilerinden kalma kitaplar, tomarlar ve taş üzerine mahkûk yazılar yoktur. Tunç Devrine mensup höyüklerden çıkarılan asar ve eşya üzerinde de yazılara maalesef tesadüf olunamıyor. Kablelmitat devre ait malumatı bize Çin membalarıyla bazı Yunan müverrihleri veriyorlar. Milattan üç asır evvel henüz vahdet-i

siyasiyesini temin edememiş olan (Çin) in şimalinde Çinlilerin (Hiyung-nu) dedikleri Koyunlu Türkleri sakin idiler. Bunlar metb'uları olan (tabi olunan, uyulan) Yueşileri tart ve takip ettikten sonra

برون بر ایله نامتسکیل اییز . نولور لیمی نول توکور . دوزور اوغوزلر قیرغیزلار
 قازیرنه ، قاشقار ، جیبیل ، کیمانه ، قشبه ، ساریج ، بچه نده هوزور ، قشانه
 ز اوغوزلر زره لرک بودورن داندنجه بودورلوردی . هوزور نول اوغوزلار
 تیزیجه (هوزور) : جیبیلدرن (برته) ، نولورک (اوغوز) آدی بودوردی
 همدان زمانده سکه و انبالق صون نطقه واصل اولدورن . نولور عرف
 ایله دفع اولورده سیاسی و همدتی قانامه و دولتی حدودون موغولساند
 رتندن (اولغا = اتیل) نهنه یومنه اولدی . میلادی برنجی عیله دن
 انبارا بودورن دولت همدانجه و ایله قیر بوغورن . سرقه نولان
 هوزور جینه نال اولدی و غبه جیبیلده قیرغیزلار بارنه و قشمانه دوغوز
 کینتدی . داه هوزور آوروپایه باییدیر . درونجه همدانجه
 آغینه نصفنده آوروپایه بودورنه هوزور (اتیل) کمنه بر قهرمان
 اولور اییوردی . بوغوز اولورنه قلمه نول ، قانامه و سار ، قیرغیز
 بر قشمان اولورده همدانجه بودورن و آلمانیا اولورنده آله شالونه
 قانامه اییوردیر (8) کینت (الالهک بوی) دهنه همدان قانامه اولورنده
 قورقودان بوغوزمان نرنیت اولورده همدانجه هوزور اولورده
 اولورجه سندن بر هوزور بارانق جیبیلدرن قشبه و تیزیجه اولورنده هوزور
 ایله هوزور نولورن بر قشمانه و غوز کینتدی . نولور کال و قشمان
 قشمانه و ایراند همدان اولورده ساسانیه شهنشاهلرنی ، بر هوزور
 مغلوب ایله رک همدان اولورنده سرقه براند (آله هون) دولتی بودورن

(sayfa 13)

büyük bir İlhanlık teşkil ettiler. Tukyular yani Köktürkler, Dokuz Oğuzlar, Kırgızlar ile Karluk, Kanglı, Çiğil, Kımak, Tahsin, Sarıg, Peçenek, Hozar, Kuman ve Oğuz zümre-

leri bu devlet dâhilinde bulunuyorlardı. Hiyung-nular Avrupalılaştırılmış tabiriyle (Hunlar); Çinlilerin (Mete), Türklerin (Oğuz) adını verdikleri hükümdar zamanında Şekve ve Akbalklık son noktasına vasıl olmuşlardı. Türk ırkı ilk defa olarak siyasi vahdetini kazanmış ve devletinin hududu Moğolistan'ın şarkından (Volga = İtil) nehri- ne peyvest olmuştu (ulaşmıştı). Miladi birinci asırdan itibaren bu büyük devlet sarsılmış ve iki kısma bölünmüştü. Şarkta kalan Hunlar Çin'e tabi olmuşlar ve garba çekilenler Kırgızlar diyarına ve Kıpçaklara doğru gitmişlerdi. Daha sonra Avrupa'ya yayıldılar. Dördüncü asrın miladının ikinci nısfında Avrupa'ya yürüyen Hunları (Atilla) isminde bir kahraman idare ediyordu. Bunlar önlere gelen Türk, Tatar vesair kavimlerin bir kısmını alarak Macaristan'a girdiler ve Almanya tarikiyle Fransa'da kâin Şalon'a kadar ilerlediler. Kendisine (Allah'ın belası) dedirtecek kadar Avrupalıları korkutan bu kahraman nihayet ordugâhını Macaristan'da kurdu ve orada oldukça medeni bir hükümet yarattı. Çinlilerin tazyik ve tazyipleri üzerine hicret eden Hiyung-nulardan bir kısmı da İran'a doğru gitmişlerdi. Bunlar Kabil ve Kandahar'ı

fetih ve İran'da hükümran olan Sasanî şehinşahlarını, birçok harplerde mağlup ederek Maveraünnehir ile şarki İran'da (Ak Hun) devletini kurdular.

• Devam Edecek